Γιάννης Σταυρινός – Οικονομίδης

Η ψυσή έν' αέρας

Στο παρακάτω διήγημα, από τη δεύτερη σειρά των κυπριακών διηγημάτων του συγγραφέα (Κυπραίικα, Β΄, 1983) δεσπόζει η μορφή της Καλλίνας, μιας ώριμης χήρας Καρπασίτισσας, η οποία αναδεικνύεται φορέας ενός ήθους αρχέγονου και μιας στάσης ζωής διαφορετικής από αυτή που επιτάσσει το συντηρητικό πλαίσιο του τόπου και της εποχής. Αξιοπρόσεκτη επίσης είναι η χρήση της κυπριακής διαλέκτου στους διαλόγους, πράγμα που προσδίδει στο κείμενο ζωντάνια και πιστότητα.

Κοντά σ' ένα δρόμο, μιας ενορίας, ενός από τα δυο μεγάλα χωριά όπου περιφέρω την άνεργη ζωή μου* αυτόν τον καιρό, είναι ένα δωματιάκι. Υπάρχουν κι άλλα τέτοια μες στο χωριό, όμως αυτό ξεχωρίζει για την τοποθεσία του, για την κληματαριά που κρέμεται στην αυλή του και για την αρχιτεκτονική του. Είναι χαμηλό και στενοκοπημένο τόσον αυτό το σπίτι που μόλις χωρεί μια τάβλα του ύπνου*, έναν κορυποστάτη* για στάμνες του νερού και δυο τρεις καρέκλες από φλούδα συκαμιάς. Το φως μπαίνει από τη μοναδική του πόρτα του βοριά και το καλοκαίρι, φαίνεται, ότι παίζει σπουδαίο ρόλο για τον αερισμό του, ένα παραθυράκι στον δυτικό τοίχο.

Μέσα σ' αυτό το δωματιάκι -εξαιρετικά καθαρόν- ζει μια γυναίκα του χωριού, η Καλλίνα. Είναι χήρα από χρόνια και η μοναδική της θυγατέρα είναι παντρεμένη μακριά, πάνω. Από μια σύμπτωση δεν έχει αδέλφια κι οι γονιοί της έχουν πεθάνει προ καιρού. Σήμερα είναι κάπου πενήντα χρονών, μα φαίνεται σαραντάρα. Η ζωή του υπαίθρου, η λιτή τροφή -που κάποτε λείπει ολωσδιόλου- και η άσκηση με τη σωματικήν εργασία, έχουν παρατείνει σ' αυτή τη γυναίκα τα δευτέρα νιάτα. Τα άνθη της υγείας και τα σημάδια ασυζήτητης* ακόμη ομορφιάς είναι τόσο φανταχτερά στο σώμα και στο πρόσωπό της, που κάμνουν να τη χαίρεσαι και να τη ζηλεύεις.

Τούτη την Κυριακή ο νεοφτασμένος Νιόβρης μάς ξημέρωσε με πολύ ωραίον καιρό, τόσο γλυκύ και ωραίο, που όλα λες πως ζητούν να ρουφήξουν τη ζωή και να την κάμουν να μην προχωρεί...

Ο ουρανός είναι κατακάθαρος, μέσα στα χωράφια τα νεοβλαστημένα σπαρτά του κριθαριού λάμπουν σαν κεράκια στο φως του ήλιου, από την καπνοδόχο μερικών από τα σπίτια του χωριού που είναι σκορπισμένα μέσα σε δενδροφυτεμένες φραχτές, βγαίνει καπνός, το δάσος πέρα είναι σκουροπράσινο και οι γιαλοί αναπαύονται κάτω από τον πλατύν ουρανό.

* **τα δυο μεγάλα χωριά όπου περιφέρω την άνεργη ζωή μου:** πβ. την εισαγωγή των *Απομνημονευμάτων* του στρατηγού Γιάννη Μακρυγιάννη (1797-1864): «... εδώ εις Άργος, οπού κάθομαι άνεργος».

* **τάβλα (του ύπνου):** κρεβάτι

* **κορυποστάτης – κορυποστάς, ο:** σταείδι κορύπας (= είδος πήλινου αγγείου για νερό)

* **ασυζήπητος:** αναντίρρητος

Ιωάννης Κισσονέργης, *Καρπασιτού*, λάδι, 1929

Είναι ώρα έντεκα πριν το μεσημέρι κι έχω κάμει τον περίπατό μου στον δρόμο της Καλλίνας. Κάθεται στην αυλή και λιάζεται δίχως να κάμνει τίποτε. Τη βλέπω από μακριά που ρεμβάζει με τον τρόπο της. Όταν επλησίασα τη χαιρέτισα:

– Ώρα καλή Καλλίνα.

– Καλώς τον, καλωσόρισες. Κόπκιασε κοντά να πνάσεις. Μου απάντησε μ' ανοιχτόκαρδο τρόπο σηκωνόμενη.

Κι άλλες φορές, όσες έτυχε να βρίσκεται σπίτι η νοικοκυρά και να με προσκαλέσει, έχω πάει κοντά και έχω καθίσει να πνάσω, δηλαδή να ξεκουρασθώ, ώστε δεν υπήρχε λόγος να παραβώ τη συνήθεια σήμερα. Μου πρόσφερε κάθισμα κι εκάθισα.

Μπροστά μου είχα μια γυναίκα που ο μορφικός τύπος της είναι δυσκολόβρετος πια στα Καρπάσια. Ξέρω ότι είναι μια από τες τελευταίες αναλαμπές της παλιάς, ευγενικής, ρωμαλέας ανθρώπινης ράτσας του τόπου και με πιάνει λύπη διότι αυτά τα μέρη τα φημισμένα για την ομορφιά των ανθρώπων τους, έχουν να παρουσιάσουν μονάχα ωραία τοπία πια. Ο σωματικός σχηματισμός της Καλλίνας είναι ολόκληρο ποίημα. Μ' όλα τα πενήντα της χρόνια που πέρασαν, προσπαθώντας φυσικά να χαλάσουν αυτό το ωραίο πλάσμα, σαν τη βλέπεις θυμάσαι τα έργα των ελλήνων γλυπτών και άμα κοιτάζεις τα μάτια της τα μαύρα, που τα σκεπάζουν βλέφαρα με μακριά ματόκλαδα, συλλογιέσαι τα τραγούδια της Ανατολής, τα λαγγεμένα* ... Και δεν είναι υπερβολή να κολλήσω εδώ το ιστορικό δίστιχο για την Καρπασίτισσα:

Από το Ριζοκάρπασο να πάω στη Γιαλούσα,
δεν είδασιν τα μάτια μου τέτοιαν μαυρομματούσα.

– Πάρε τσιγαράκι Καλλίνα. Της λέω απλώνοντας το πακέτο των τσιγάρων μου.

– Εν θέλω, φκαριστώ.

– Γιατί; Δεν καπνίζεις διόλου πια;

– Καπνίζω το κανέναν μου, μα σήμμερα πονεί με λλίον ο λαμός μου.

– Πώς παν οι δουλειές; Τη ρωτώ.

– Πκοιες δουλειές;

– Το ὄοινναρόκομμα*, το ζευγάρι, όλ' αυτά. Δεν πάεις πια μεροκάματο;

– Πάω, ποττέ εν πάω. Ύστερα πκοιος εν να με ταΐσει;

Εχτές έωσέν μου τη γάραν η Κατέλα τζι επήα τζι έφερα ξύλα τζι επούλησα τζι εγόρασα λλίον κριάς να φάω. Κόπκιασε τζαι σου να μεσομερκάσουμε.

– Καλή δουλειά. Έχεις και κρασάκι σίγουρα. Της λέω.

* **λαγγεμένος:** γεμάτος πόθο και ερωτισμό

* **ὄοινναρόκομμαν, το:** κόψιμο του σχοίνου

– Τζαι κρασούιν, καλό!

– Δεν μου λες Καλλίνα...

– Όρισε.

– Δεν σου ζηλεύει η Κατέλα;

– Τίποτες βάλλαχι*. Περνούμε σαν τ' αέρκια. Ποττέ της εν η αλήθκεια του θεού.

Έμεινα και την κοίταζα μια στιγμή για να βεβαιωθώ αν είναι ειλικρινή όσα έλεγε. Και μου πρόσθεσε:

– Η γεναίκα του άλλου, μάλιστα. Τζείνη αζούλευκεν, ήτουν σύλλα μανισή.* Μα η γέρημη η Κατέλα... Είναι ψουμίν αμίσηστον*.

Εγώ για να την πειράξω λιγάκι, της πέταξα αυτή την ερώτηση:

– Και η γυναίκα εκείνου του πρωτύτερα από τον άλλο;

Οι κόρες των ματιών της τώρα άστραψαν για μια στιγμή, έπειτα η φυσιογνωμία της έγινε ελαφρά σκυθρωπή, με κοίταξε σφιχτά στα μάτια και είπε:

– Τζείνη ήτουν κακούργα. Ξέρεις το, μα έτο θέλεις να με χωραττεύκεις.

– Όχι. Δεν ξέρω τίποτε, σε βεβαιώ.

– Μμ...

– Αλήθκεια, δεν ξέρω. Πες μου, τι έγινε;

– Τι έγινε; Έτο. Έγινεν ότι εκάλαρέ* με μιαν ημέραν τζη επήαμεν αντάμα στον γιαλόν να βκάλουμεν πεταλλίνες μίσι τζη εκούντησέν με τζη έππεσα μες στο βαθύν γιαλόν να πνιώ. Καλό!

– Και πώς τα κατάφερες να γλυτώσεις, Καλλίνα;

– Έτο. Το σιέριν του Πλάστη μου δοξάζω τον τζιαι προσσυνώ τον (λέγοντας αυτά η δραματική γυναίκα έκαμε το σημείο του σταυρού με πραγματικήν ευλάβεια) άπλωσεν τζαι βοήθησέν μου. Αντάν μ' εκούντησεν τζη έππεσα εβόλησα* μεσ' στο νερόν, ύστερις εβκένκα 'ποπάνω τζιαι τζιείν' την ώραν –έτο, ο θεός είπαμε– εβρέθηκα πκιασμένη με τα δκυο μου σέρκα πά' στους ρότσους. Ήπκια τζαι γιαλόν μα λλίον τζη εν εζαλίστηκα. Εποταυρίστηκα αλαφρά, αλαφρά τζη ήβκα πά' στην πλάτσαν. Τζη εγλύτωσα. Δόξα σοι ο θεός. Η συντρόφισσα πού να την εύρεις. Άνοιξεν η γη τζη εκατάπκιεν την. Ως φαίνει, άμα μ' εκούντησεν τζη έππεσα μες στον γιαλόν έπκιασεν το τρέξιμον τζη έφυεν.

– Δεν πήρες την υπόθεση στο δικαστήριο;

– Όι. Τζείνη ήτουν κακούργα, έθελεν να γινεί φόνισσα για να λείψω γιω να μένει μανισή της με τον προκομμένον της, που όποτ' έρκετουν μεθυσμένος α-χτύπαν μου μα είσεν μωρά ανήλικα τζη ελυπήθηκά τα. Γιατί να βλάψω τα μωρά τ' αθώα;

– Έχεις πολύ καλή ψυχή Καλλίνα. Της είπα.

* **βάλλαχι:** μα το Θεό

* **είναι σιύλλος μανισιός:** λέγεται για κάποιον που είναι πολύ σκληρός και άγριος, χωρίς τρόπους.

* **είναι ψουμίν αμίσηστον:** λέγεται για κάποιον που έχει πολύ καλούς τρόπους και για πολύ αγαπητά πρόσωπα

* **καλάρω:** πείθω κάποιον

* **βολ(λ)ώ:** βουλιάζω

– Είπαν μου το τζ̆ι άλλοι.

– Το ζήτημα ήτον πολύ σοβαρό. Έγκλημα, κακούργημα. Η γυναίκα αυτή έπρεπε να πάει στην κρεμάλα.

– Αφήτις εγλύτωσα τζ̆ι έμεινα καρφί στ' αμμάτιν της*, είντα 'θελα τα δικαστήρια. Έτον θεόν τζ̆ει πάνω τζ̆ι ας κρίνει. Μπόρειεν το κακόν που έθεν να κάμω εγιώ να 'τουν μιαλύττερον που το δικόν της. Τζ̆ι εν είπα τίποτε της τζ̆υβέρνησης. Η ιστορία εμαθεύτηκεν τζ̆ι ο κόσμος είπεν το πειν του τζ̆αι το ξειν του*, μα λαπόρτον εν έκαμα.

– Και ο ερωμένος σου; Δεν το 'πες του ερωμένου σου;

– Είπα του το, μα πρώτα έβαλά τον τζ̆ι ωρκομόθητζ̆εν να μεν πειράξει την γεναίκαν του. Τζ̆ι ύστερα του το 'πα.

– Ώστε εσένα σου τες έβρεχε, αλλά τη γυναίκα του δεν έθελες να τη χτυπήσει ούτε κι όταν εθέλησε να σε πνίξει.

– Νναι. Έτο.

– Είσαι ευγενική ψυχή Καλλίνα.

– Έτο εν μ' αρέσκει η κατζ̆ία. Είντα όφελος εν νάχω γιω αν είμαι κατζ̆ή; Ο Πλάστης μου, δοξάζω τ' όνομάν του τζ̆αι την χάριν του, έκαμέν μας να ζιούμεν αγαπημένοι τζ̆αι να σαιρούμαστιν την ζωή. Ψεύτικα πράματα ούλα τζ̆αι περνούν...

– Λογαριάζεις την άλλη ζωή Καλλίνα;

– Όρισε;

– Λογαριάζεις πως άμα πεθάνεις θα μπει η ψυχή σου στην παράδεισο;

– Χμ. Παράεισο τζ̆αι κόλαση δαπάνω δα είναι. Άλλον εν έδ̆ει. Χέεε... Ο θεός εν έωκεν μισήν ζωή δαπάνω σ' τούντην γην τζ̆αι άλλην μισήν αλλού. Τούτα ούλα εν λόγια ανωφέλεφτα, μεν τα πιστεύεις. [...]

Ανδρέας Ασπρόφτας, *Άπιλο*, λάδι, 1965-70

Ύστερα της είπα:

– Καλλίνα, να με συμπαθάς. Σήμερα θέλω να σε ρωτήσω κάτι.

– Μάλιστα. Ρώτα με. Απάντησε νεύοντας επιδοκιμαστικά με το κεφάλι της για ενθάρρυνση.

– Πριν πεθάνει ο άντρας σου είχες να κάμεις με κανένα;

– Είχα. Απάντησε χαμογελαστή.

– Με ποιον;

– ...

– Περίεργο. Θέλεις να το 'χεις μυστικό;

– Νναι. Γιατί αγάπουν τον γκαρδιακά τζ̆είνον. Αααχ, νεότη...

Πάλι έμεινα και την κοίταξα για μια στιγμή με έκπληξη. Τι βαθιά αίσθηση ζωής για μια χωριάτισσα και τι ιερότητα που δίνει αυτή η άξεστη γυναίκα στο αίσθημα της αγάπης!

* **έμεινα καρφίν στ' αμμάτιν:** μ' έβαλε στόχο

* **είπεν το πειν του τζιαι το ξειν του:** είπε τα λόγια του και έδωσε τις εξηγήσεις του

Τη ρώτησα:

– Σ' αρέσει ν' αγαπάς Καλλίνα;

Σ' αυτή την ερώτηση το μάτι της γλύκανε σαν η ψυχή της να κυριευόταν από το νόημα της αγάπης, με κοίταξε χαμογελαστή και απάντησε με λόγια που ξεφεύγουν από το στόμα της με σημασία:

– Όπκοιου εν τ' αρέσκει η αγάπη τζι όποιος εν ηξέρει ν' αγαπά, εν πρέπει να ζει σ' τούντον ντουνιάν. Τούτον έχω να πω.

Αυτή η απάντηση της Καλλίνας μου 'φερε στο νου μιαν επιγραφή της Πομπηίας* με την ίδια σχεδόν έννοια:

«Όποιος ξέρει ν' αγαπά ας είν' ευτυχισμένος.
Όποιος δεν ξέρει ν' αγαπά ας πάει να χαθεί.
Μα όποιος μποδίζει ν' αγαπάς, στο διάολο να πάει».

Τη ρωτώ πάλι:

– Καλλίνα, σε παρακαλώ. Πόσους αγάπησες;

Σ' αυτό εκόμπιασε μια στιγμή, έριξε το βλέμμα της στο κενόν, έπειτα μισόκλεισε τα μάτια, με κοίταξε μ' αυτοπεποίθηση κι απάντησε με χαμόγελο:

– Ούλους τους όμορφους. Νναι.

– Μα, δεν γίνεται.

– Έτσου που γένεται εν έσει. Μπόρει κανένας να βάλει μπόιστρο* στη ψυσή; Η ψυσή έσει το ελέφτερον να πεθυμά. Μπόρεις να την ι-μποΐσεις; Όι. Η ψυσή εν' αέρας, μάνα μου. [...]

Τραβώ τον δρόμο μου περπατώντας μέσα στον χλιαρό γλυκύτατον αέρα που χαδεύει μυστηριωδώς τα πάντα, βλέπω πόσο σπάταλα σκορπά παντού το θείο του φως ο ήλιος και δικαιώνω τον Δάντη* που βάζει μέσα στην Κόλαση όσους πέρασαν τη ζωή τους εδώ στη γη με στείραν μελαγχολία. Όμως η Καλλίνα –κι ας λέει ό,τι θέλει ο καθένας– είναι μια χαρούμενη κι ελεύθερη ψυχή.

Σπίτι σε χωριό της Καρπασίας, φωτογραφία Γιώργου Σεφέρη, 1955

* Αρχαία ρωμαϊκή πόλη στην περιοχή της Καμπανίας στην Ιταλία, κτισμένη στους πρόποδες του Βεζούβιου, μια έκρηξη του οποίου τη σκέπασε με λάβα το 79 μ.Χ., καταστρέφοντάς την ολοκληρωτικά. Οι ανασκαφές έφεραν στο φως πολλά ευρήματα, τα οποία δείχνουν ότι η πόλη είχε αναπτύξει ένα από κάθε άποψη αξιόλογο πολιτισμό

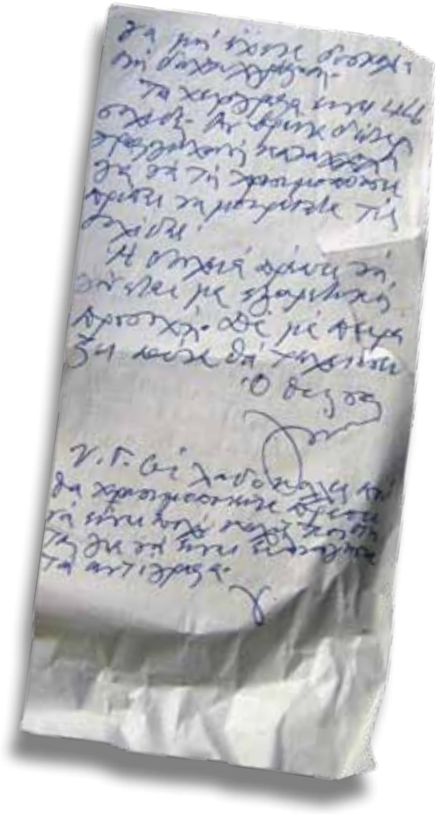
* **μπόιστρον, το:** εμπόδιο

* **Δάντης, ο:** ιταλός ποιητής (1265-1321), έγραψε τη *Θεία Κωμωδία*, ένα από τα κορυφαία έργα της παγκόσμιας λογοτεχνίας, το οποίο και αποτελείται από τρία μέρη, την *Κόλαση*, το *Καθαρτήριο* και τον *Παράδεισο*

Ο **Γιάννης Σταυρινός-Οικονομίδης** (Ριζοκάρπασο, 1894 - Λευκωσία, 1987) σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (1914-1917). Από το 1919 ώς το 1972 άσκησε το επάγγελμα του δικηγόρου στην Αμμόχωστο. Μετά την τουρκική εισβολή, αρνήθηκε να εγκαταλείψει το κατεχόμενο χωριό του και παρέμεινε εγκλωβισμένος εκεί, μέχρι λίγο πριν τον θάνατό του.

Από νωρίς εκδήλωσε τα λογοτεχνικά του ενδιαφέροντα, δημοσιεύοντας το 1915 τη συλλογή *Τα πρώτα διηγήματα* στην Αθήνα και, λίγο αργότερα, μεταφράσεις διηγημάτων του Γάλλου Γκυ ντε Μοπασάντ (1918), ενώ το 1921 εξέδωσε στην Αμμόχωστο το περιοδικό *Νέα Εποχή*. Παράλληλα, καλλιέργησε την ποίηση και, ώς το 1930, θα παρουσιάσει τρεις ποιητικές συλλογές (*Κομμάτια της ψυχής μου*, 1920· *Από τη μοναξιά μου*, 1923· *Καημοί*, 1930). Το 1937 επιστρέφει στην πεζογραφία με τη συλλογή *Κυπραίικα*, αντλώντας τα θέματά του από την καθημερινή ζωή της κυπριακής υπαίθρου κατά το Μεσοπόλεμο και αποτυπώνοντας με επιτυχία στα διαλογικά μέρη την κυπριακή διάλεκτο. Ωστόσο, δεν πρόκειται για απλή ηθογραφική απεικόνιση, εφόσον δεν απουσιάζει η κριτική ματιά του συγγραφέα στην κοινωνία και τις αξίες της εποχής. Την περίοδο του Μεσοπολέμου, θα γράψει ακόμη δύο νουβέλες με έντονο το ερωτικό στοιχείο (*Μέσα στα πεύκα* και *Η περιουσία του θείου*), οι οποίες, όμως, θα δημοσιευτούν πολύ αργότερα, τη δεκαετία του 1980, μαζί με τη δεύτερη σειρά των *Κυπραίικων* (1983), ένα θεατρικό έργο και τρία μυθιστορήματα.

Επιστολή του συγγραφέα από το Ριζοκάρπασο, 1982